

A+PARTNER

De Open Oproep is een selectieprocedure waarbij de Vlaams Bouwmeester de publieke opdrachtgever bijstaat in zijn zoektocht naar een kwalitatieve ontwerper.

In opdracht van de Vlaamse regering draagt de Vlaams Bouwmeester bij tot de voorbereiding en de uitvoering van het architecturaal beleid van de Vlaamse overheid, en helpt op die manier een architecturaal kwalitatieve leefomgeving in Vlaanderen te creëren.

tekst

LARS KWAKKENBOS

fotografie

JAN KEMPENAEERS

PLAATS Bruggesteenweg 130 , Ruiselede

BOUWHEER Vlaamse Overheid, Agentschap Jongerenwelzijn, Afdeling Gemeenschapsinstellingen voor Bijzondere Jeugdbijstand

OPDRACHT OPEN OPROEP Volledige studieopdracht voor het herinrichten van een kapel tot schoolgebouw van de Gemeenschapsinstelling voor Bijzondere Jeugdbijstand 'De Zande' in Ruiselede

ONTWERPTEAMS

- Buro Il bvba, Roeselare
- DevolderArchitecten, Kortrijk
- Architectuur Kristoffel Boghaert, Gent
- TV Okkerse/Vermeulen/Pauwels/Catteeuw, Gent
- Hootsmans architectuurbureau, Amsterdam [laureaat]

BUDGET 1.000.000 euro (incl. btw, excl. ereloon)

PROCEDURE 2007-2008

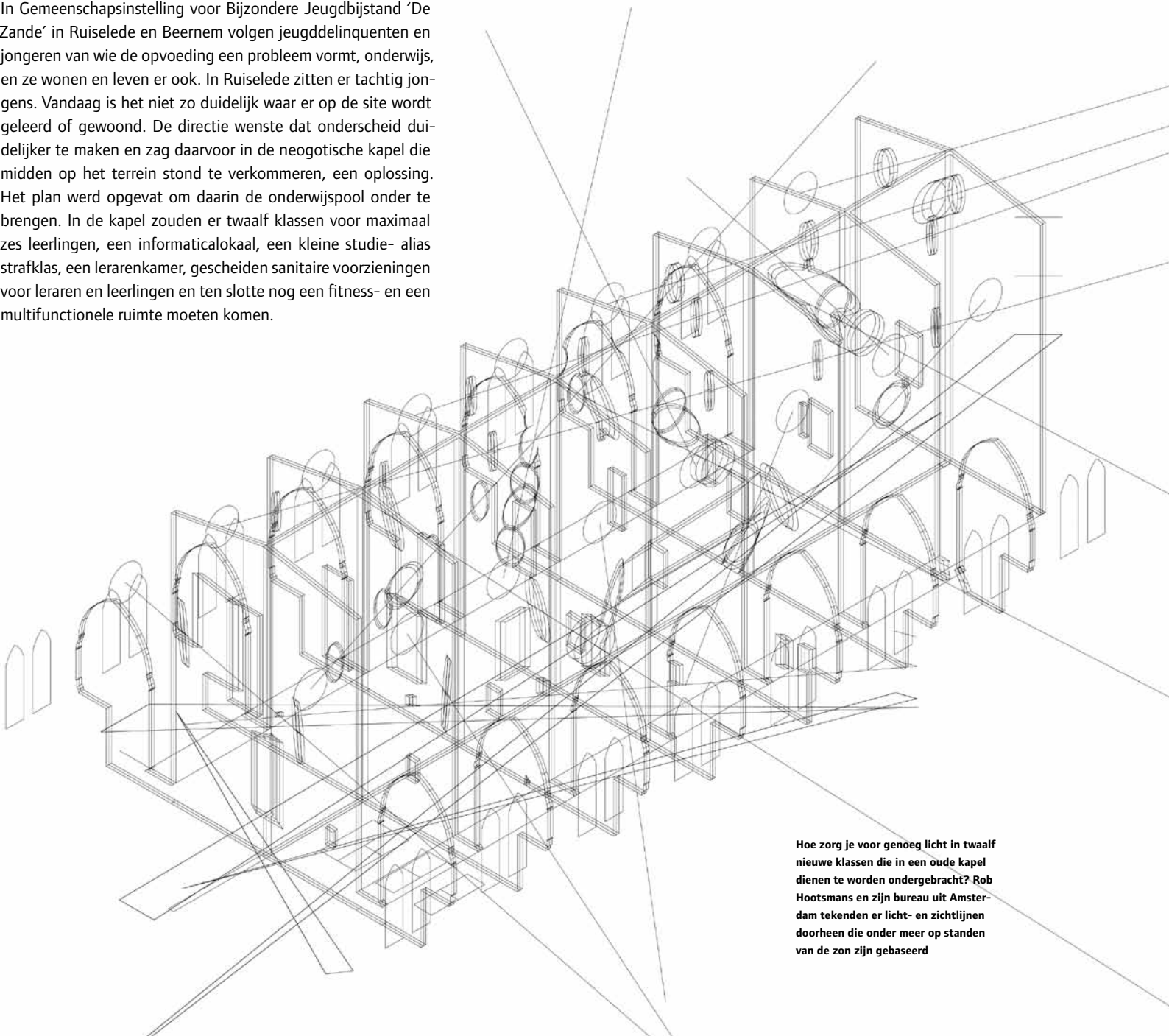
UITVOERING nog te bepalen

Kijk omhoog

Open Oproep nummer 1401 betrof een herbestemming van een leegstaande kapel op de site van Gemeenschapsinstelling 'De Zande' in Ruiselede. Er moeten dertien klassen in, maar verlies de kapel zelf niet uit het oog, zo luidde de opdracht. Hootsmans architectuurbureau uit Amsterdam spitste zich toe op de essentie van de opdracht: onderwijs.

In Gemeenschapsinstelling voor Bijzondere Jeugdbijstand 'De Zande' in Ruiselede en Beernem volgen jeugddelinquenten en jongeren van wie de opvoeding een probleem vormt, onderwijs, en ze wonen en leven er ook. In Ruiselede zitten er tachtig jongens. Vandaag is het niet zo duidelijk waar er op de site wordt geleerd of gewoond. De directie wenste dat onderscheid duidelijker te maken en zag daarvoor in de neogotische kapel die midden op het terrein stond te verkommeren, een oplossing. Het plan werd opgevat om daarin de onderwijspool onder te brengen. In de kapel zouden er twaalf klassen voor maximaal zes leerlingen, een informaticalokaal, een kleine studie- alias strafklas, een lerarenkamer, gescheiden sanitaire voorzieningen voor leraren en leerlingen en ten slotte nog een fitness- en een multifunctionele ruimte moeten komen.

Hoe zorg je voor genoeg licht in twaalf nieuwe klassen die in een oude kapel dienen te worden ondergebracht? Rob Hootsmans en zijn bureau uit Amsterdam tekenden er licht- en zichtlijnen doorheen die onder meer op standen van de zon zijn gebaseerd

Kristoffel Boghaert oriënteert een nieuw bouwvolume dwars op de kapel, en suggereert, daaraan gespiegeld, een tweede volume, zodat een binnenkoer ontstaat

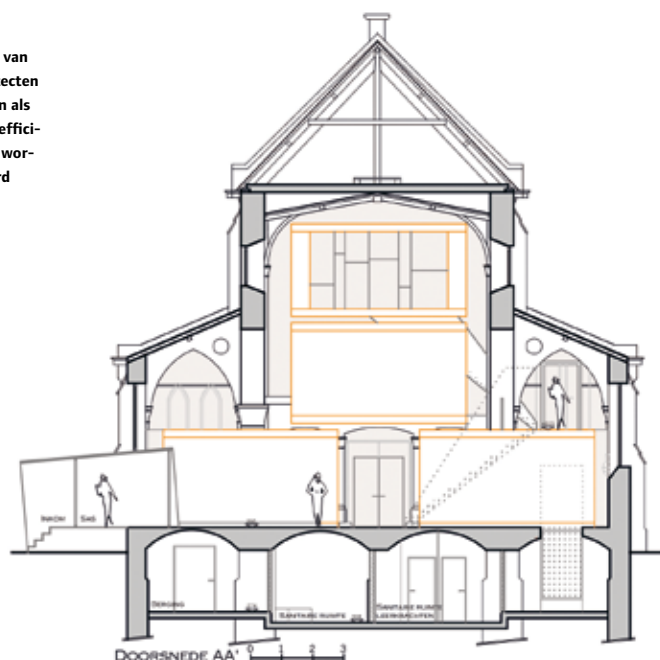
In 2007 wordt voor dit programma een Open Oproep uitgeschreven. De bouwheer selecteert vier bureaus en een tijdelijke vereniging: Architectuur Kristoffel Boghaert uit Gent, Buro II uit Roeselare, DevolderArchitecten uit Kortrijk, Hootsmans architectuurbureau uit Amsterdam, dat zal samenwerken met studie-bureau ABT, en de tijdelijke vereniging van Okkerse, Vermeulen, Pauwels en Catteeuw uit Gent. Uit elk van de vijf voorgestelde visies blijkt hoe krap de kapel eigenlijk is voor het programma dat erin moet worden ondergebracht. Bijkomende uitdaging is het feit dat zowel de kapel en de site als het omliggende landschap beschermd zijn. Onroerend Erfgoed stelt het behoud van de kapelruimte voorop. “Bij de herbestemming van de kapel moet er over gewaakt worden dat de ruimte niet op dergelijke wijze wordt verkaveld, dat het geheel niet meer aanvoelbaar is”, zo staat te lezen in hun advies. In de projectdefinitie wordt dat dat het behoud van de monumentaliteit van de kapel een “absolute voorwaarde” is.

Kristoffel Boghaert en de tijdelijke vereniging Okkerse, Vermeulen, Pauwels en Catteeuw besluiten dat het behoud van die ruimtelijkheid niet mogelijk is als het hele programma in de kapel moet worden ondergebracht, en ze voegen nieuwe bouwvolumes aan de site toe. Bij de tijdelijke vereniging wordt dat een tegenpool van de kapel, parallel opgesteld maar weerbarstig en geblokt. Kristoffel Boghaert creëert een langwerpig volume van klassen dat dwars op dat van de kapel is georiënteerd. Door aan de andere kant van de kapel (later) een gelijkvormig volume te bouwen zou er een binnenkoer worden gecreëerd, zo suggereert hij, zodat site en landschap duidelijk worden begrensd.

DevolderArchitecten, Buro II en Hootsmans architectuurbureau brengen het volledige programma wel in de kapel onder. Na eerst twee maanden te hebben geprobeerd om de zichtbaarheid van de monumentale ruimte als geheel intact te houden, is het Amsterdamse bureau uit pure frustratie omgekeerd gaan redeneren: in plaats van de ruimte zoveel mogelijk te vrijwaren, zetten ze de kapel vol met klassen, en de vraag hoe de kapel zelf daarin zichtbaar kan worden, besluiten ze pas achteraf te beantwoorden. In de eerste maquettes die Hootsmans uiteindelijk zal presenteren, komen de klassen middenin de grote ruimte van de kapel te staan: de passage die er rondom loopt, fungeert als klimaatbuffer en het licht dat door de zijramen van de kapel naar binnen valt, wordt niet gehinderd, want de buitenwanden van de klassen zijn van glas. In de kelder worden tussen de steunpilaren van de kapel vier ruimtes voor fitness, kracht, media en creatieve expressie opgelijnd, van elkaar gescheiden door glazen wanden.

In de eerste maquettes die Hootsmans presenteert, zijn de klassen tot elf meter hoog, en hun wanden worden doorkruist door licht- en zichtlijnen. Voor het tekenen van de lichtlijnen vertrekt Hootsmans van de stand van de zon op 21 juni en 22 december. Er gaan ook zichtlijnen door het gebouw heen, waaronder het zicht vanuit een vergaderzaal naar een bibliotheek die in het koor is ondergebracht. Terwijl de zonnestrallen voor ronde sneden in muren en wanden zorgen, zijn de sneden die de zichtlijnen doen ontstaan, rechthoekig. Hootsmans’ kijk op de kapelruimte is gefragmenteerd, en paradoxaal genoeg daardoor eens zo scherp: de monumentaliteit zit vervat in elk van de klassen, en in het licht dat erin speelt.

In het ontwerp van DevolderArchitecten ogen de klassen als containers die efficiënt dienden te worden gestockeerd

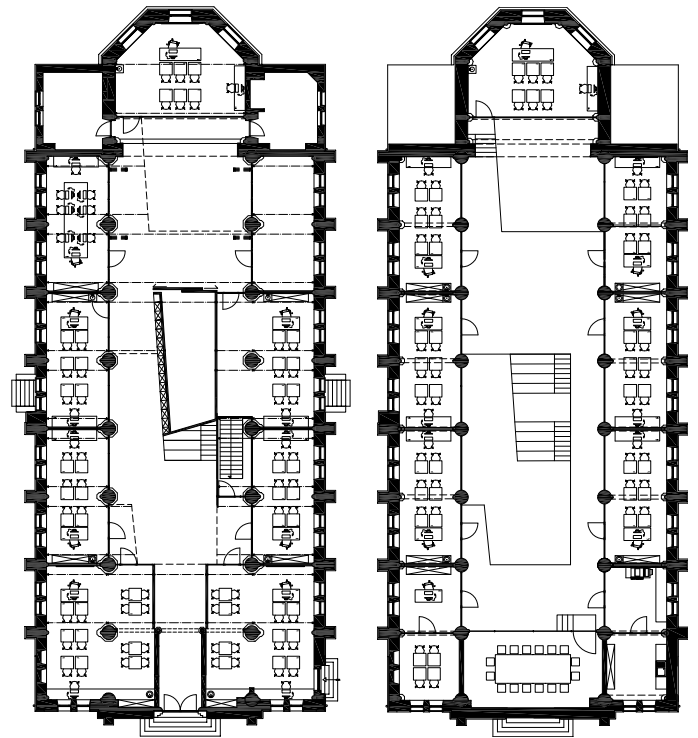

Terwijl Buro II haar te snel naar een podium alias trap verschuift, zit bij Hootsmans de macht van de verbeelding in de klaslokalen zelf.

De tijdelijke vereniging van Okkerse, Vermeulen, Pauwels en Catteeuw voegt een weerbarstig en geblokt wit volume aan de site toe, dat parallel aan de kapel is opgesteld en ermee in verbinding staat

Hootsmans architectuurbureau zal Open Oproep 1401 winnen. Twaalf klassen – dertien, als je het informaticalokaal ook als een klas beschouwt – vormen de essentie van de opdracht. Hootsmans heeft die essentie scherp ingevuld, zo blijkt nog uit een vergelijking met de ontwerpen van DevolderArchitecten en Buro II. DevolderArchitecten lijkt klascontainers in de kapel te willen stockeren, waardoor de ruimtelijkheid van de kapel wordt gebroken. Buro II heeft meer respect voor die ruimtelijkheid en zet vooral in op gemeenschappelijke ruimtes waarin er strikt genomen niet wordt onderwezen. Rob Hootsmans en zijn bureau daarentegen maken van de klassen duidelijk de inzet van dit project. Terwijl Buro II haar te snel naar een podium alias trap verschuift, zit hier de macht van de verbeelding – rationeel of niet – in de klaslokalen zelf. Wat het licht betreft, stelt Hootsmans docenten die bang zijn dat het in de klassen te donker zal zijn, tijdens overleg met hen met nieuwe maquettes gerust. Hun angst dat de hoge klassen te sterk zullen nagalmen, verdwijnt door ze lager te maken. Op het moment van dit schrijven is het duidelijk hoe de klassen er als volumes zullen uitzien: ze zullen 4,5 meter hoog worden en hoewel hij de vraag naar een extra verdieping bovenop de klassen aanvankelijk negatief beantwoordde, komt die er wellicht toch. Daar zullen geen klassen worden ondergebracht – de zicht- en lichtlijnen die so-

Buro II wil de eigenlijke ruimte van de kapel zoveel mogelijk intact houden. In de gemeenschappelijke ruimtes die zo ontstaan, accentueert een trappartij een soort podium

De licht- en zichtlijnen die Hootsmans door wanden en vloeren laat gaan, zorgen voor licht en voor een ervaring van de kapelruimte

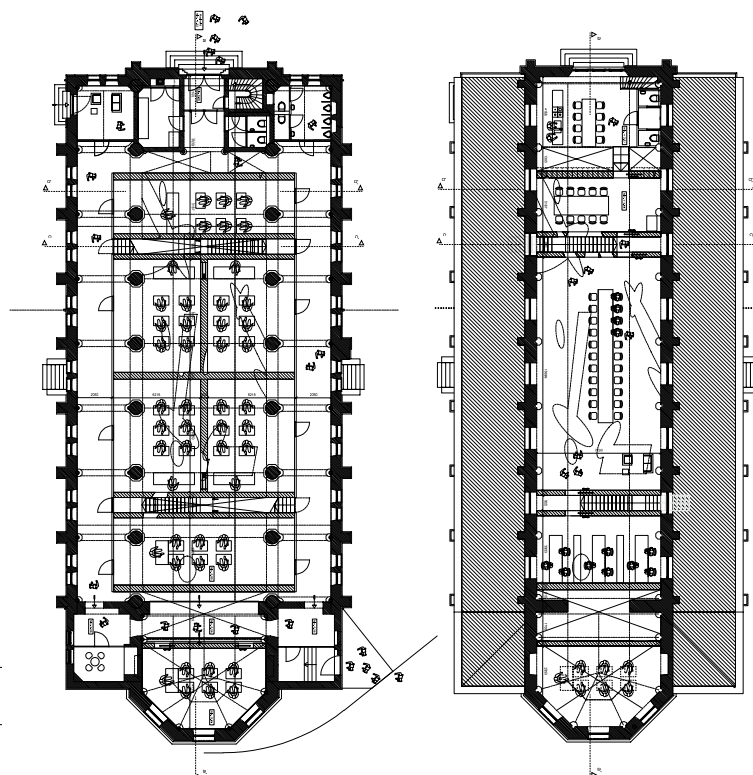
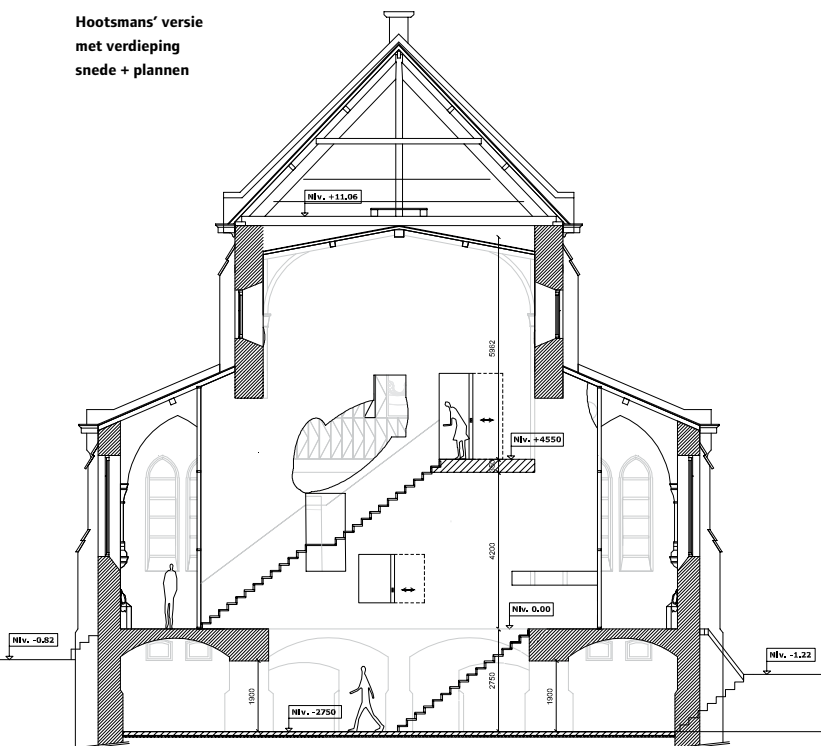

wieso dwars door de vloeren zullen gaan, zouden in dat geval voor teveel afleiding zorgen, zo werd aanvankelijk geredeneerd. In de plaats daarvan achten opdrachtgever en architect het nu wel mogelijk om bovenop de klassen ruimtes voor docenten onder te brengen.

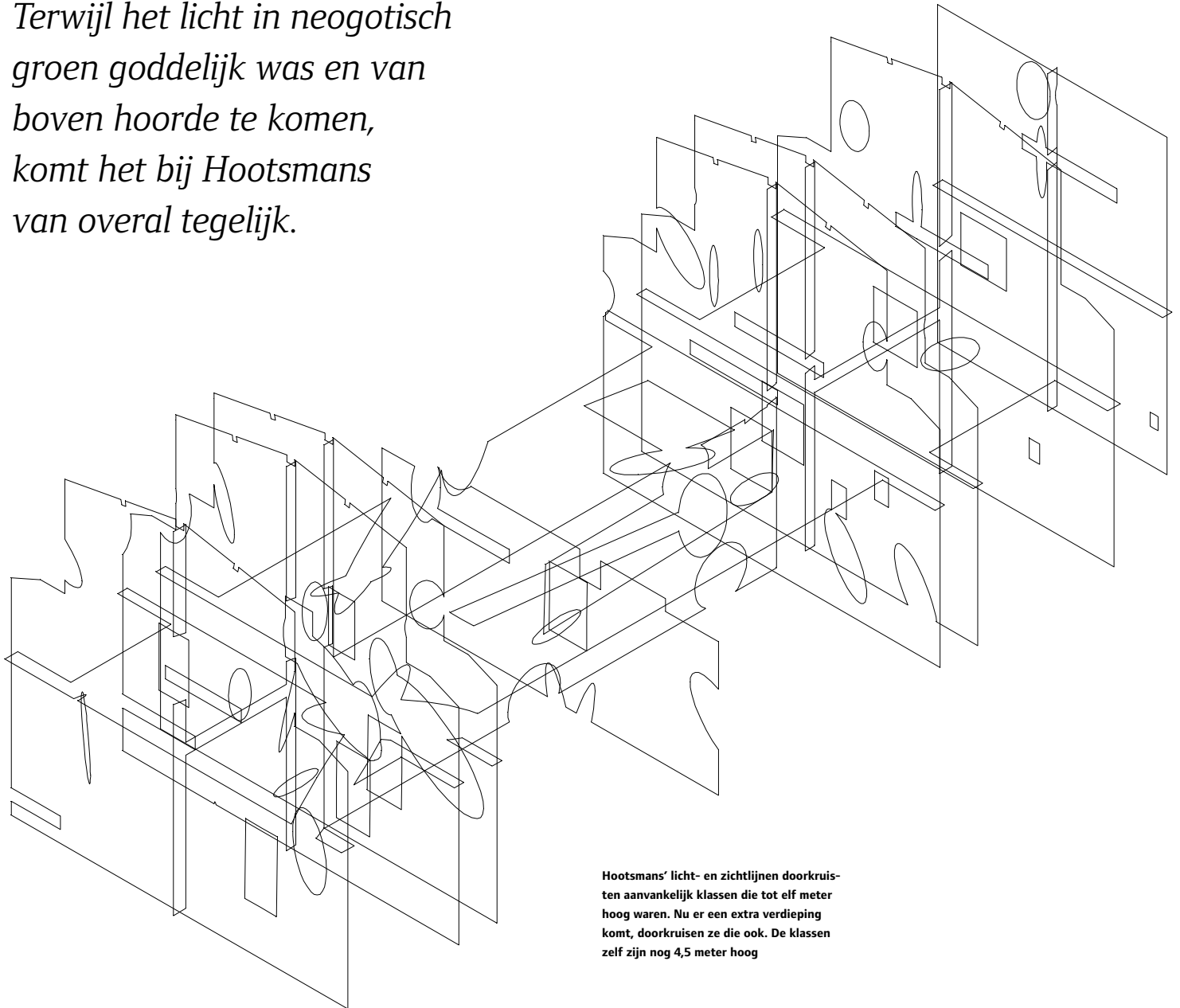
De kracht van het ontwerp van Hootsmans zit hem uiteindelijk niet enkel in de zorg waarmee de klassen in de kapel worden ingepast, maar vooral ook in het volume van elke klas op zich, en in de manier waarop het zon- en daglicht erin zal spelen. "Binnenin zal het lijken alsof je in een bos zit", vond jurylid Koen Van Synghel. Wie aan een bos denkt als hij het over architectuur heeft, legt meteen ook een resem culturele associaties bloot. Zeker als je bedenkt dat het hier om een neogotische kapel gaat – hij dateert uit 1856 – en de neogotiek zich overvloedig aan symboliek met boom en bos heeft gelaafd. Geen wonder

dat Onroerend Erfgoed zo enthousiast was. Terwijl het licht in neogotisch groen goddelijk was en van boven hoorde te komen, komt het bij Hootsmans van overal tegelijk. Er is evenwel geen sprake van chaos, zo vertelt deze architectuur ons. Niets laat zich immers zo goed voorspellen als de stand van de zon. De methode om er licht- en zichtlijnen doorheen te laten schieten, lichtte het bureau zelf in hun eerste voorstel toe als volgt: "Het resultaat van deze rationele acties is een emmentaler structuur, die soms begrijpelijk is, maar meestal mysterieus, irrationeel en dubbelzinnig." De monumentale ruimte van de kapel ziet zichzelf versterkt in het meest essentiële deel van de bouwopdracht: de plek waar les wordt gegeven. De klassen blijven tenslotte nog altijd 4,5 meter hoog. Waren ze minder hoog geworden, zou het geen bos zijn waar Van Synghel zich in waande, maar een jungle.

Hootsmans' versie met verdieping snede + plannen

*Terwijl het licht in neogotisch
groen goddelijk was en van
boven hoorde te komen,
komt het bij Hootsmans
van overal tegelijk.*

Hootsmans' licht- en zichtlijnen doorkruisen aanvankelijk klassen die tot elf meter hoog waren. Nu er een extra verdieping komt, doorkruisen ze die ook. De klassen zelf zijn nog 4,5 meter hoog

Hootsmans' versie
zonder verdieping
snede + grondplan

